

За мисията и мисионерството

Велислав Алтънов

Понятие за “мисия”. В публичното пространство у нас думата “мисия” си проправи път след 1989 г., когато България прекрати битието си на политически сателит на СССР, пристъпи откъд “желязната завеса” и се отвори за контакти със западния свят. От тогава по вестници и списания стана обичайна практика да се пише за наша или чужда дипломатическа *мисия*, за *мисия* на ООН, на Международния червен кръст (МЧК), на правителството на САЩ в чужда държава и пр. Но това понятие нашумя особено много след 11.IX.2001 г., след като страната ни се присъедини към организираната от тогавашния президента на САЩ Джордж Буш младши военна коалиция и започна да изпраща военни контингенти в Афганистан и Ирак. Описвайки какво се случва там, българските репортери оттогава редовно използват изрази именно като “нашата военна *мисия*”, “*мисията* ни в Ирак” и др.п.

Самото име, макар и чуждица подсказва, че то е *действие, акт, пътуване и присъствие на определено място с дадена цел, в изпълнение на определена задача*. Такова е разширеното значение на това понятие, което днес се използва за всякакъв вид експедиции – военни, хуманитарни, политически, дипломатически, религиозни и пр. Но по замисъла на своето възникване, от историческа и семантична гледна точка, понятието “мисия” в съвременния му вид се появява изцяло във връзка с християнската църква на Запад и най-вече след Реформацията.

Християнски основи на западния свят. Тук е добре да отбележим, че до скоро (XVIII-XIX в.) основната верско-религиозна система, идейност, визия и гледище в Европа (и Америка) е била християнската религиозна мисъл. До тогава идеология като “атеизъм” не съществува, поне не в съвременния смисъл на думата. Тя се ражда, развива и оформя именно през последните 2 века.

Независимо от някои спекулативни опити да се установи атеизъм още през Античността, до преди Просвещението и Френската революция, до преди Дарвиновата теория за “самозараждането” на живота и до преди материализма и комунизма на Маркс-Ленин¹, всеки европеец малко или повече е бил религиозен и е вярвал в Бога. Което означава, че всяка структура или институция в европейските държави – пост, организация, действие или поведение се е иницирирало, конструирало и провеждало единствено и главно във връзка с Християнската религиозност; съобразно смисъла на съществуване, същност, задачи и цели (всъщност *мисия*) на Църквата. А те са: да разпространява Евангелието и Христовото учение по целия свят – сред всички народи и държави до Второто Христово пришествие, а съобразно с нея да се управлява и съди държавата и народа мъдро и справедливо, според дадения мандат и повеля от Всевишния Отец, чрез Неговия Син Иисус Христос. Тази стратегия се е оформила и разработвала за векове въз основа на църковните догмати и доктрини, градящи се на конкретни текстове от Евангелието на Новия завет на Библията* и техните интерпретации още от време на Медиоланския едикт (313 г.) на император Константин Велики, с който се дава официално право на християнството да съществува в границите на империята наравно с другите религии. Върху тази доктрина през вековете е основана идейната същност и на всички последващи събития – династични борби за престоли, регионални войни, борби за освобождение, експедиции – Кръстоносни походи, Велики географски открития (ВГО), пътешествия, както и създаване, и оформяне на държавите от новото и най-новото време**. Основите за легитимиране на всяка държавна конструкция, форма на управление и която и да било институция чак до XVIII в. са Бог, християнското учение и Църквата². Днес все по-често народите и хората се чувстват несигурно и в търсене на идентичност възникват нови социални и обществени културни феномени, като

---

¹ Н. G. Wood. *Christianity and Communism*. The Round Table Press inc. New York city 1933. с. 54-55

* Евангелие от св. ап. и евангелист Матей 28 глава, 19 стих. Б.а.

** Като например Швейцария, Холандия, Белгия, Гърция, Сърбия, България. Б.а.

² Фотев, Г. *Криза на легитимността*. С., 1999. с. 92-97

субкултури, неформални и формални организации (фондации) и пр., които целят възраждане на религиозността³ у нас и в света, като цяло.

Смисълът на Христовото учение е *спасението на света* (на всички хора) *от греха и от смъртта*. Кое се постига чрез знание и вяра в жертвата на Иисус Христос за всички хора, която се валидизира чрез кръщение, съпроводено с покаяние за греховете и следване на Спасителя и учението Му през земния живот. В собствено християнски смисъл, спасението от тези основни нещастия за човечеството всъщност води до *възкресение* и *Вечен живот* за всяка една душа-човек-личност. Така същността на всякакви държавнически действия до XVII-XVIII в. представлява фактическа реализация на идеите на Църквата – Християнството и тя е дълбоко морална и изключително хуманна по своята идея и същност. На практика, за всички народи на континента, а и по земята, като цяло за проумяване на света – структурата му, процесите в него и законите, по които той се развива, друга идейно-верска система, освен християнско-религиозната не е съществувала. Както споменахме, до XIX в. всеки човек в Европа е вярвал малко или повече в Бог (*Иисус Христос*). По същите тези причини, през XVI-XV в. руските царе приели, че трябва да защитават християнския свят от *агаряните*^{***}, в изпълнение на поръчението за това от *Самаго* Бога; Христофор Колумб и другите конкистадори и пътешественици през XV в. водили експедициите си към “Западна” Индия, следвайки, освен собствения усет – интуиция, но преди всичко четейки и тълкувайки Библията, където откривали намеци и идеи за непознати народи и култури⁴, както и за това, че кръстът (Христов) трябва да бъде побит и в най-далечните земи. А Мартин Лютер, Улрих Цвингли и Жан Калвин (XVI в.) започнали Реформацията, защото твърдо вярвали, че, видно от Евангелието, службата пред Всевишния и живота трябва да са изградени,

---

³ Гараджа, В. И. *Социология религии*. Инфра-М. Москва 2007. с. 287

^{***} Нарицателно за мюсюлмани, араби, турци, идващо от Агар – според мита, записан в Ст. Завет на Библията – жена на Авраам и майка на всички араби (Срв. кн. Битие от Библията, гл. 16, 17, 21 и др.). Б.а.

⁴ Цветан Тодоров. *Завладяването на Америка. Въпросът за другия*. УИ “Св. Климент Охридски”. С., 1992. с. 17

устроени и организирани по съвсем различен начин от този, в който регресирали обществените отношения в конструкцията на Западната църква по онова време.

Реформация. Поради всичко гореописано избухва и дълга 30 г. война между Севера и Юга на Европа – между германския римски император с папата, от една страна и защитниците на Реформаторите – германски, датски и шведски крале. Във войната по-късно се включват Испания, Франция и Швейцария. В крайна сметка, тя завършва с победа и утвърждаване на Севера, на протестантизма и с правото му да съществува с църковна организация и институционност, различни от тези на досегашното Status Quo и съобразно с новото му, реформирано вече кредо. А църквите, които остават под духовното попечителство на папата и са лоялни на неговото виждане за църковност и религиозност, оттогава започват да се наричат Римо-католически (от καθολικός, гр. – вселенски). След победата на Реформацията и появата на новия, протестантски тип държави, в Европа започва необявено съревнование между тях и Римокатолическите. Целта била утвърждаване и себедоказване правдивостта и успеваемостта на всяка една от тях, на различните им гледища и интерпретации за християнството и живота, като цяло. Това се случило, както по отношение на държавното устройство, така и в полето на географските експедиции, а не след дълго и на “фронта” на “избухналата” индустриално-техническа революция. Така и при двете църкви, с ВГО навлизането в нови земи и народи било водено в изпълнение на поръчението на Спасителя за спасяване на целия човешки род⁵, както и с цел да се присъединяват нови обръщенци към тяхната църковност и визия за света, била тя *протестантска* или *римокатолическа*, всяка, от които претендирала за по-правилна (да разбираме “по-богоугодна”) от другата.

---

⁵ Етиен Жилсон и Филотеус Бьонер. *История на християнската философия*. ”Идея”. Ст. Загора, 1999. с. 33. А тя се изпълнява във връзка с поръчението на Иисус Христос, залегнало в стиха “*Идете по целия свят и проповядвайте благовестието на всяка плът (човек, Б.а.)*” от Евангелие от Матей на НЗ на Библията и там 28 глава, 19 стих. Б.а.

Държавите с реформирано (протестантско) християнство поставили основите за **последващото Просвещение**. Това били типично протестантските идеи за равен достъп на всички до Библията (чрез превода на различните езици); за това, че всички миряни са всъщност и свещенослужители пред Бога, които постепенно се развиват в идеите за свободата на съвестта и гражданското общество; за равноправието между хората, за правата на гражданите и за равния достъп на всички от населението до участие материалните блага и до в управлението на страната, които всъщност са идеите на съвременната демокрация. Така Англия, Холандия (наскоро извоювала независимостта си от Испания) и Скандинавските страни първи развиват този нов тип обществени отношения и управленчески модел, който един ден ще бъде възприет и от другите държави на континента, а и по света.

Просвещението е етап от развитието на мисловността в християнския свят, последвал Реформацията, при която се налага идеята за устройство на обществения и личния живот, въз основа на естествените потребности, ръководейки се от разума. Главните ценности на тази епоха са *науката* и *прогреса* в човешкото развитие. До днес се приема, че след И. Кант, изказал въпросните фундаментални за философията, науката и изкуството твърдения, нищо коренно различно като идея не се е появявало⁶.

В германските земи Възраждането става чрез *просвещение на духа* – философия, религия и изкуство, докато във Франция акцентът е върху *разум, наука* и *политика*. С всичко това се осъществяват революционни промени във всички области на обществото, но особено много в политиката и държавното преустройство. За съжаление, във Франция те са свързани с изключително насилие над невинни и кръвопролитие (Революцията от 1789 г. и всички следващи войни) с постепенно изключване на църквата от системата на държавното управление. В Британия и САЩ пътят за това е малко по-различен

---

⁶ А. П. Скрипник. *Културология*. “Гадарики”. Москва 2006. с. 228

– по-еволюционен и по-конструктивен. Но повсеместно точно така – силово и със страдание се поставят основите на господстващата *секуларност*^{****}.

С Реформацията, чрез превода на Библията на различните езици (немски, английски, холандски) се полагат фундаментите за независимост и самостоятелност на европейските народи. А заедно с Просвещението се появява и една от най-сериозните придобивки на Европейската цивилизация – идеята за *нацията* като явление, а и оттам и за *националните държави*⁷. Чрез ВГО същият модел се разпространява и в техните колонии в Новия свят – холандски, английски, немски и белгийски. Те са съответно: САЩ, Австралия, Хонг Конг, Сингапур, Суринам, Малайзия и др.

Колониите. Новооткритите богатства и ресурси в колониите – злато, какао, каучук, барут, коприна, корк, слонова кост, опиум дават икономическо предимство и стават доказателство за смелостта, находчивостта, пътешественическият и авантюристичен дух, както и за склонността към откривателство и предприемчивост у народите от тези държави. От друга страна, новото мислене в тях, с поставяне на човека в центъра на света акцентира върху неговата персоналност – ум, вяра, воля и фантазия⁸, което е предпоставка за развитие на изобретателни умения и иновативни способности. А липсата на авторитарен папски диктат, който с перманентния си контрол да спъва и задушва научните открития (както до XVI в.) предопределя бързото развитие на занаятите там в областта на механика, оптика – измервателни уреди, машини и пр. технически съоръжения. Така протестантските страни полагат основите и на споменатата индустриална революция, а заедно с това и

---

^{****} Секуларен, секуларизъм – *светски*, мирски. Виж Ст. Младенов. *Речник на чуждите думи в Българския език*. Придворна печатница. София 1932. с. 469. Между VIII и XIV вв. в Европа господства идеята за Църковното, *клерикално* начало на държавността. След Просвещението клерикализмът губи битката със секуларизма и констуркцията на държавата става светска – секуларна, като Църквата се отделя от управлението и политиката и дори става ней подчинена. Днес единствено Ватиканът е клерикална държава в Християнския свят. В него управлението, политиката, икономиката, сигурността и пр. държавни функции – техните основи, пълно разпореждане и просъществувание принадлежат и произтичат едиствено и изцяло от Църквата и църковното съсловие – клира. Б.а.

⁷ Ален Фелкенкро. *Поражението на мисълта*. “Любомъдрие”. София 1997. с. 23

⁸ Ръсел Маккътчиън. *Изучаване на религията*. Фондация “Демос”. Силистра, 2007. с. 43-44

на фундаментите на съвременния капитализъм⁹. Днес има развити нови направления в науката и индустрията, породени от описаните процеси. Те са съответно археология, астрономия, антропология, тежко и леко машиностроене; химическа и фармацевтична промишленост и развлекателен бизнес (туризъм, кино, музикален и пр.). Според Питър Бърнс, те се раждат вследствие на три фактора – колониализма с имперското разрастване, дарвинизма в търсенето на произхода (липсващото звено) в еволюцията на човека и... *мисионерската дейност* – стремежа на христовите служители да достигнат всички хора (респ. кътчета на планетата), за да бъдат те спасени за Христа¹⁰. Така се достига до високо технологично ниво на науката, ражда се туризмът и шоу-бизнеса, като се поставят основите на бъдещия глобализъм.

Всъщност, идейната обосновка, мотивите и целите на пътешествениците и експедициите към Новия свят никога не са били водени основно от алчност и стремеж към обогатяване, нито преди всичко от жажда за заграбване на нови и нови земи, както това се представя масово в атеистичните ни учебници (до 1989 г., а и днес). В основата на политиката на всички държави, откак християнството е прието за официална религия на континента Европа (IV – IX в.) винаги е стояла идеята за разпространение на Благата вест (Евангелието) – вярата, кръста и Църквата Христови, както и на справедливото управление на света в името и чрез мандата от Всевишния. Всички допълнителни действия и горепосочени исторически събития (с техните недостатъци, слабости и критика към тях) са съпътствали реализирането на въпросната верско-религиозна и идейно-етическа система¹¹.

Сблъсъкът католицизъм-протестантизъм. Причините за него откриваме хилядолетия назад в историята и те се коренят в противоречията между духа на Източната Античност и този на Западната римска политическо-имперска система още пр. Р. Хр., както и на вклинилата се между тях по-късно

---

⁹ Макс Вебер, *Протестантската етика и духът на капитализма*. “Хермес 7”. София, 1993. с. 35, 89

¹⁰ Peter Burns. *An Introduction to Tourism and Anthropology*. Rutledge. London, 1999. с. 7

¹¹ Р. Маккътчиън. Цит. съч. с. 27-33

вълна на тевтонско-немски нашествия от Скандинавия и хунско-български от Балканите, Кавказ и Приазовието. Въпросните конфликти предизвикват разделяне на Римската империя на Източна и Западна (IV в.), преминават през падането и унищожението на Рим, а после и през разделението и на самата църква (XI в.) на Източна и Западна. След Ренесанса и Пререформацията (XIII-XV в.), при самата Реформация (XVI в.) Западът се разделя на други 2 части – Северна, Протестантска и Южна, Римокатолическа. За последното, при битката за отстояване и утвърждаване на протестантския мироглед изминават около 250 – 300 г. Когато Реформацията окончателно успява, тя дава на света новия, протестантски религиозен мироглед и една вече различна трактовка на християнството, която носи обновление и прогрес, защото поставя вече човека в центъра на Вселената (за разлика от Средните векове, където той е малък, нищожен пред Безкрайния и Велик Бог), подчертавайки значимостта и ценността му, с което се полагат и основите на свободата на личността¹² и на нейното ново положение в обществото – като важна и значима за цялата държава, за управлението и проспериранието ѝ.

С годините католици и протестанти сключват различни мирни споразумения и договори за взаимна търпимост, но неофициално войната и надпреварата между им продължава до днес. С появата и извоюването на свободата си, протестантските народи като част от своето утвърждаване раждат идеята за разпространение на християнската вяра чрез пратеници-мисионери, с цел убеждаване и постепенно привличане на последователи към своята визия за вярата, съществена част, от която са идеите на евангелския светоглед за новата, по-достъпна и по-привлекателна интерпретация на християнството в отношението на човека към себе си, към хората, към Бога и света като цяло.

Що е мисия? Действително, *мисията* и *мисионерското дело* не са оригинално тяхно творение, а на цялата Църква от самото ѝ зараждане по принцип. Но до Реформацията, докато папата е некоронованият “император” на

---

¹² С. М. Хотън. *Щрихи от църковната история*. Мисия “Възможност”. София [Б.г.]. с. 81-85

Запада¹³, подтекстът на всички мисионерски пътувания на монаси, рицари и пр. проповедници сред нехристиянски народи и племена е бил с цел увеличаване и укрепване на папската (Църковна) имперска мощ и владения по света. Очевидно тези централизация и концентрация на неограничена власт у Негово светейшество постепенно дискредитирали вярата на хората в папския престол и по принцип устоите на християнството. Това в значителна степен провокирало и борбите в продължение на векове (Ренесанс – Предреформация – Реформация – Просвещение), които постепенно отстраняват Римския епископ от негова Абсолютна власт над мислите, вярванията – душите и сърцата на хората; от изкуство, наука и политическо управление. Затова с протестантизма се ражда и ново гледище за *мисионерското дело* като необходимо за разпространение, заедно с Евангелието вече и на идеите за свобода, равноправие и демократизъм (залегнали в св. Писание) за всички народи по света. В този смисъл, християнската мисия в съвременния ѝ вид – на *симбиоза между културно-религиозното експанзионистично проникване*¹⁴ и *разпространение на християнските идеи в евангелски аспект* са основен приоритет и заслуга на протестантските и най-вече на англосаксонските народи.

След примирието и прекратяване на преките военни действия през XVI-XVII в., не оповестеният сблъсък и борба за надмощие между католическите и протестантските държави се проявява вече по нови и различни начини. Освен обикновеното проповедническо ораторство, чрез което се споделят идеите на новата визия за християнството (като нова и по-добра от старата – на папизма), се преминава и към превод на Библията на езиците на различните германски народи, което е и една от първите стъпки към поява на националните книжовни езици (оттам и на нациите). Докато преди XVI в. в областта на науката, администрацията и църковността господства езикът на “свещената” империя – *латинският*, сега вече, заради Лютеровия призив към достъпност на свещ.

---

¹³ Пак там. с. 55. Виж също и Ърл Кернс. *Християнството през вековете*. “Нов човек”. София, 1998. с. 193, 218-221

¹⁴ Питър Л. Бъргър. *Десекуларизацията на света. Възраждащата се религия и световната политика*. КХ. С., 2004. с. 59

Писание до всички хора, то започва да се издава на датски, шведски, немски, холандски и английски езици****.

Време на Модерността. XVI-XIX в. донасят на Стария континент изключително динамични процеси с промените, обхванали с времето и други народи и континенти. Вече споменахме за въпросните Реформация, Просвещение, Велики географски открития, Индустриална революция. През тези периоди за Европейския северозапад е характерно засилването на ролята на разума във всички сфери и даже в областта на религиозната вяра¹⁵. Така се дооформя и Християнското богословие в съвременния му вид. От това време започва и постепенното издигане, а не след дълго и доминиране на англосаксонските народи (основно протестантски) над целия останал свят. В същото време Римокатолицизмът започва да губи територии от диоцеза си и постепенно се капсулира в своеобразна „субкултура“, затворена за процесите, които се случват извън стените на Църквата¹⁶, поне до свикване на Втория Ватикански събор (1960 г.), когато се признава нуждата и се поставят решителните основи на значителни реформи и там.

Много би могло да се говори за Америка и по-специално за САЩ като грандиозен експеримент на човечеството¹⁷, както и за множеството фактори, които ги превръщат в глобална суперсила, за добро или зло вече контролираща и налагаща своя политико-икономически и културен модел над света. Със сигурност обаче, сред фундаментите на техния успех, видно и от беглото политико-икономическо сравнение между Северна и Южна Америка, безспорно

**** Неотдавна авторът направи изследване на съществуващите във фонда на Народна библиотека “Св. св. Кирил и Методий” чуждестранни Библии, издадени през последните 2 века и проникнали у нас. Най-ярките, най-богато илюстрирани и пишно оформени са тези от споменатите протестантски държави и народи, което показва изгряващия им потенциал да очароват и покорят един ден света със силния си дух, мотивирано въодушевление, творческо дръзновение и изключителна плодотворност на фантазията и мотивираността им, изразени в богатата визуална изразност на цветовете и форми. Виж авторвата ст. *Печатни Библии от Европа, разпространени по Българските земи през XVIII и XIX в.* в сп. *Проблеми на изкуството*, 2006/3, Институт по изкуствознание към БАН, София. с. 27. Срв. и Е. В. Жудинова. *Религии мира. Протестантизм.* Мир книги. Москва 2006. с. 4-5

¹⁵ Робърт Уутнау. *Преоткриване на свещеното.* Фондация “Демос”. Силистра, 2006. с. 94

¹⁶ П. Бъргър. Цит. съч. с. 14-15

¹⁷ E. J. Dionne and John J. DiIulio (Ed.). *What's God got to do with the American Experiment?* Brooking Institution Press. Washington 2000. с. 56-60

е тяхната пуританска, протестантска религиозност¹⁸, за разлика от римокатолическата на южния континент. А съвсем не е за пренебрегване и факта, че, според руския изследовател на протестантизма Е. В. Жудинова, „измежду протестантските държави няма нито една изостанала, нито развиваща се...” Всички те в момента съставляват групата на водещите и най-развити в икономическо отношение страни в света – САЩ, Канада, Великобритания, Германия, Холандия, Австралия, Швейцария и цяла Скандинавия. Почти веднага след победата на протестантизма над католицизма те бележат бурен икономически, научен и културен растеж¹⁹.

Характеристики и значение на религиозните мисии. В контекста на нашето разглеждане по отношение на мисията като явление, е добре да отбележим, че англосаксонският протестантизъм е различен от централноевропейския – немски, швейцарски и скандинавски. Очевидно той е по-завладяващ, по-плодотворен и явно по-успешно разпространяващ се. Факт е, че протестантизмът в България, известен повече като „Български евангелизъм” се появи – израстване и оформи под влияние тъкмо на проникналия у нас английски и американски евангелизъм²⁰, а не от по-близкия географски, исторически и политически немски протестантизъм на континентална Европа. И една от причините за това, заедно с агресивността на неговото разпространение и с по-голямата привлекателност (чрез актуалността и модернизиранието, което той прилага) на неговия религиозно-философски и обредно-процесуален религиозен модел е именно *изключително активната му мисионерска дейност*. Очевидно е, че тук става въпрос за грандиозна, целенасочена стратегия²¹ и съпътстваща я политика на изграждане на външни мисии²². Така с времето, те се оформят като *трансгранични центрове на религиозна дейност*. И така *мисиите* придобиват финансиране от

---

¹⁸ C.S. Lewis. *Selected Literary Essays*. New York: Cambridge University Press. 1969.c. 116–117

¹⁹ Е. В. Жудинова. Цит. съч. с. 4-5.

²⁰ Татяна Несторова. *Американски мисионери сред Българите 1858-1912*. УИ “Св. Климент Охридски”. С., 1991. с. 10-20

²¹ Джеймс Ф. Кларк. *Библията и Българското възраждане*. МаК. С., 2007. с. 105

²² Т. Несторова. Цит. съч. с. 9

правителствени и частни фондове, изпълнявайки все по-организиран и по-мощни задачи. Те развиват образователна, обучителна, богослужбна и издателска активност (на религиозни служители и последователи). Безспорно, че така започват да играят роля и на центрове на съответното чуждестранно културно влияние, подобно на дипломатическите мисии по принцип²³. Но, в крайна сметка всички посолства по света се занимават точно с това официално и представляват чужди политически представителства и интереси, които се ползват със специален статут на имунитет и защита от държавата, на чиято територия са приети и се намират, според двустранните и международни споразумения. Религиозните мисии обаче, са в значителна степен по-свободни от дипломатическите и са политически необвързани. Е, в дейността им, вероятно се преплитат и някои политически интереси от страна на хора, попаднали там в изпълнение на тайни правителствени поръчки. Но това трудно може да се установи със сигурност и съвсем не е тяхна принципна дейност, а е, по-скоро инцидентно. Поради това, то съвсем не може да дискредитира дейността, нито да омаловажи значимостта им като мостове на културно-религиозно и цивилизационно влияние (в двете посоки). Фактически, всякакви съвременни асамблеи, музикални и кинофестивали, семинари; спортни игри – първенства, олимпиади и пр. са израз точно на това – на желанието у хората безпрепятствено и свободно да контактуват и общуват – да обменят мисли, идеи и културни достижения. Така от тази гледна точка, *религиозните протестантски (евангелски) мисии са трансгранични центрове, които работят и изпълняват задачи от духовно-религиозно естество с идеална цел*. Това е другата причина за успеха на тяхното разпространение. Идеите на гражданското общество, на свободата и демокрацията, на личната, персонална вяра в религиозните практики, чрез техните проповеди и поучения, чрез контактите и общуването на местното население с мисионерите, макар и косвено проникват и се разпространяват, което е неизменно при подобен тип обмен.

---

²³ Christopher Clark. *The Politics of Conversion*. Oxford University Press. New York 1995. с. 107

Принос на мисиите за Българския народ. Освен всичко друго, нерядко мисионерите са и първите хора, които откриват за света неизвестни географски места, народи (племена) и култури, както става и с Българите, за които Вселенската патриаршия пропагандирала пред Европа, че били „българогласни ромей”, или елини. Всъщност, това била и целта на гръцките владици с т.нар. „двойно, Фенерско иго” – културна гръко-ромейска асимилация на народа ни. Откриването на Българите за света именно от чуждестранните мисионери нанесло сериозен удар по тази стратегия и открило път за националното им освобождение²⁴. Фактически, до днес не е подлагана на задълбочено изследване и критическа оценка заслугата на Протестантските (евангелски) мисии и мисионерите към Българското национално възраждане. В смисъл, доколко всички тези идеи, които са били разпространявани от страна английска и американска страна сред българите през XIX в. са изиграли роля за насърчаването и предизвикването на националния им дух и подем към борба за духовно-религиозно, културно и политическо освобождение. Задълбоченото разглеждане именно на тази страна от Българското национално възраждане тепърва предстои. Безспорно е обаче, че влиянието на национално-освободителните движения от времето на Европейското възраждане (след Реформация и Просвещение) играят своята роля за подхранване на революционния ентузиазъм даже и сред народа ни (както преди това и сред другите балкански народи). Очевидно, че свободомислието у англосаксонци и американци, тяхното самочувствие и съзнание за лично достойнство (и *мисия* пред света) не може да останат незабелязани от слушателите им и това ги е предизвиквало към размисъл и преоценка на собствените им виждания за себе си, за своето положение и място в света. Същото можем да кажем и за просветната дейност, много завладяваща и твърде характерна за Българите (в по-голяма степен отколкото у останалите Балканци). Така например, скоро след създаване на Робърт колеж в Цариград, целящ да обслужва Османската империя като цяло, той почти изцяло е “превзет” от Български студенти. Също

---

²⁴ Т. Несторова. Цит. съч. с.9

така и Славейковият превод на Библията на съвременен Български език през 1871 г., направен след 12 г. упорит труд от него, Христодул Сечанов, с подкрепа от чуждестранните мисионери д-р А. Лонг и Е. Ригс изпреварва подобно издание дори в Руската империя, появило се 5 г. по-късно... Към това да прибавим и публикуване на различна допълнителна литература, като Граматика на Българския език, Аритметика, Български библейски речник; отпечатване на първия седмичен вестник “Зорница” и др. п. завладяват сърцата на любознателните Българи и им засвидетелстват по неоспорим начин за доброжелателство и искрена грижа към тях у американските и британски мисионери по онова време. Но да оставим настрана всички тези големи обществени процеси. На едно по-обикновено ниво на разведряване в мисленето и визията за света има и няколко други фактора, които допринасят за силното разпространение, за въздействието и приетостта от българите на протестантската дейност сред тях. Единият е *умението по риторика* у чужденците – майсторството за словесно споделяне и разпространяване на идеите и вижданията, наречено “проповед”, изключително характерно за протестантизма-евангелизма. Освен това, (второ) тя играе *просветителска роля* за даване на знания и разбиране за Христовото учение (нещо, което към XIX в. почти отсъства от православните богослужения); но (трето) чрез неделните беседи по теми от Библията²⁵, този род дейност подтиква към *създаване на социален тип взаимоотношения*. То вмениява у хората *елементи на взаимност* и *съзнаване на собствената значимост* за *групата*, в която те се събират. То спомага (четвърто) и за *по-голямата им отговорност*, поради прякото им участие в определен род дейности, наречени религиозни “служения (хвалително, проповеднически, мисионерско, благовестителско, молитвено)”. Това е *поделяне на задължения*, чрез което те се чувстват (пето) *полезни* и *ангажирани* за *общото благо* и *сплотяване на групата*, в *сливането им в единен организъм*. От своя страна, то е показателно и за (шесто) силното

---

²⁵ Р. Утнау. Цит. съч. с. 81-85

предимство в *умението за общуване*²⁶, характерно за този тип протестантско-евангелско общностно мислене. Седмо, чрез прокламиране на пуританския модел на *святост* и *моралност*²⁷ се утвърждава *християнската духовно-нравствена ценностна система*, към която народите на Изтока (и по-специално нашият) изпитват дълбок пиетет: аскетизмът и навиците към строги обети от монашеско-отшелнически тип морал винаги са му били твърде близки. Има и още един немаловажен факт, от който е проникнато американското общество, икономика и култура във връзка с нашето разглеждане. Това е (осмо) силата на *масовостта*. Чрез нея демокрацията се разви в съвременния си вид; чрез нея медиите контролират мисленето на обществеността по целия свят; така успява широкото разпространение на продукти, стоки и услуги, за разлика от ограниченото производство и търговия, ориентирани елитарно; масовостта на американското банково дело – кредитиране, бизнес, застраховане, културна индустрия и промишленост се оказаха най-печелившите и завладяха световния пазар на капитал, стоки и идеи. Чрез визията за масовостта се достигна до всяка една личност и ѝ се помогна да се почувства точно толкова значима, колкото и всички останали, което е, другояче казано принципа за равноправие и равнопоставеност пред закона, пред богатата и пред възможностите за всички в обществото. Неслучайно, в Америка (както никъде другаде по света) около 87% от населението определя себе си за принадлежащо към *Средната класа*... Безспорно, че във връзка с масовостта е (девето) *шоу-културата* с нейната *комерсиална ориентация* (десето), така характерни за Америка (за разлика от Европа, където културата съвсем не е продукт, създаван с търговска цел). Последните 3 елемента заедно се оказват своего рода “Троянски кон” за разпространението на американизма след II св. война (1945 г.) по целия свят – чрез кино, музика, маркетинг и пр., прокламиращи характерния американски *лайф стайл* (единадесето). И до днес САЩ изумяват света с безапелационното си завладяващо влияние и разпространение на техния обществен и държавен порядък (*Novus ordo seclorum*), градящо се не толкова върху военната сила,

²⁶ Цв. Тодоров. Цит. съч. с. 62, 68, 76

²⁷ П. Бъргър. Цит. съч. с. 20

парите и политическия натиск, колкото върху факта, че целия останал свят приема Америка за осъществена от векове тяхна заветна мечта. В този смисъл, България явно не прави изключение от описания процес.

Заклучение. Колкото и задълбочени анализи да се правят върху религиозната *мисия* и *мисионерството* като факт на съществуване, очевидно е, че става дума за културен и религиозен феномен от мащабна световна значимост. В съвременния си вид той е основен приоритет на англосаксонските народи като отношения помежду им, а и към всички останали. Първоначалното значение на “мисия”, като явление, строго свързано основно с дейността на църквата, днес вече се е прехвърлило и върху редица нови организации и дейности от секуларен тип, копиращи описания църковен модел на организация, конструкция, администриране и функциониране (военни, дипломатически, хуманитарни, журналистически, пътешественически мисии). Участниците във всяка една от тях имат съзнание за своята собствена значимост, за лична мисия, за изключително чувство на дълг и схващане за важността на всичко, което извършват даже и когато рискуват живота и здравето си – както християнските мисионери са правили някога и днес. За добро или за зло, при завладяване на американския Запад, наравно с военните полкове на “сините войници” са се движели и протестантско-евангелските проповедници, често пъти изпреварващи първите с проникването и дейността си сред индианците; поради това в новопостроените градове (известни ни от уестърните) централната сграда е църковната. В Африка и Австралия религиозните мисионери били първите изследователи и естествоизпитатели, защото първи срещнали и открили природни забележителности, народи, култури и паметници, неизвестни на никого до момента на Запад. В дневниците на много от тях фигурират немалко данни, анализи и описания, залегнали после и цитирани от учените. Е, понякога се е случвало и обратното – това, което

християнските проповедници градили с години, при първия военен поход само с един замах да бъде ликвидирано*****.

Въпреки всичко това, явно, че в момента *мисията* е и един от елементите за успешно разпространение (за добро или зло) на англосаксонско и американско културно, политическо и икономическо влияние по целия свят. Явно е също така, че става дума за изключителен комплекс от явления, появил се и строго характерен за американския и британски народи при възхода им и “завладяването” на света чрез силата на техните идеи, виждания и организираност. Тази непретенциозна статия, целеше поне леко да откряне завесата на едно от тези техни силни страни – именно феномена на *религиозната мисия, мисионерите и мисионерската им дейност* по света. Влиянието и въздействието на тази протестантско-евангелска дейност се оказва точно толкова ефективно и успешно, както при по-примитивните народи от колониите – ескимоси, папуаси и аборигени, така и при държави със стара и древна история и култура, като България, Франция, Латинска Америка, Индия, Китай, Арабия и Япония.

***** През 2000 г. авторът присъства на събрание на II ЕПЦ (Евангелска петдесетна църква) в София, на което Американският мисионер У. Дж. (61 г.) разказа за своята рискована дейност сред талибаните, като в продължение на 7 г. заедно със съпругата си, при извънредно тежки условия е работил в Афганистан. За всички тези години той имал “само” един афгански обръщение, т.е. покръстен в християнство, което за техните условия е истинско достижение и героизъм, тъй като при официално афиширане на подобно решение, обичай на роднините на човека било да го убият, поради това, че изоставил Исляма. Година по-късно англо-американски войски нахлуха в Афганистан, а не след дълго и в Ирак. Това вероятно е донесло военна, политическа и икономическа подкрепа за това и за други мисионерски семейства. Но със сигурност, по-скоро е сринало доверието на местното население в мисионерите, в тяхната доброжелателност и в християнството като цяло. Което фактически обезсмисля и поставя под въпрос дългогодишните им усилия в стремежа бавно и сигурно да спечелят сърцата на мюсюлманите-фанатици. Каквото и да се говори за военната намеса на САЩ, Британия и “коалиционните им партньори”, противоречивостта на привнесения в земите им спорен “демократичен” модел на управление по-скоро озлобява и настройва отрицателно народите срещу западните “нашественици”, нахлули с оръжие в ръка в името на американско-европейската им “свобода” и “демокрация”, отколкото да помага с каквото и да било. И съвсем естествено, отрицателните чувства на хората се пренасят и върху англосаксонските мисионери, които макар невъоръжени и действително желаещи да им помагат, днес вероятно са вече в немилост и по-голяма несигурност, отколкото са били преди военната инвазия. Упоритата борба на талибаните вече 8 г. срещу войските на НАТО в Афганистан, както и ожесточената съпротива в Ирак, пречещи и до днес на военните да поемат пълен и сигурен контрол над страните им, нагледно доказва това. Коментар автора.

MISSION AND MISSIONARY

(Abstract)

Velislav Altanov,

Doctoral degree in NBU, Department History of culture, PhD Program “Art studies”

In Bulgarian society the word “mission” diffuses so much after 1989. With it we call now all traveling to long distance in the world with some goals and ideas: adventure discoveries, humanitarian convoys even military conquests (after 11.09.2001).

But originally term arises concrete in connection of Christian church – faith and religion, in spite of today efforts to keep silence about Christian fundament of Western European civilization. Today for Roman Catholics and Protestantism the “mission” is organic element of their daily activity and strategically part of their life. Its fundamental idea and goal is spreading of Christianity and Salvation from sin and dead to human beings all around the World. Thru the missions and Christian missionaries Roma and Constantinople converted to become Celts, Germans, Slavs and Skits successfully to Christianity. In the name of Christian strategy and its mission have organized Crusades, Reformation, New world discoverys etc. Just Christian missions organize discoveries to the unknown geographic world and first step among wild peoples and tribes. The missionaries are voyagers, discoverers, geographers, physicians and enlighteners. British and American missionaries helped Bulgarians for their National awakening, civilize and include in the Commonwealth of European Nations. For these facts Bulgarian historical science kept silence till 1989. But now is time to reveal this historical contribution of Mission and missionary.

The Christian missionaries have contribution also for Modern World and without historical role of missionaries we can not imagine the world, we know today.